

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Bulgaria – Serbia
IPA Cross-border Programme

Тематичен маршрут 1

„Култура, обичаи и традиции – историята през вековете“

Съдържание

- 1. Увод**
- 2. Продължителност и обхват на туристическия маршрут**
- 3. Антропогенни туристически обекти**
 - 3.1. Културно-исторически и религиозни символи**
 - 3.2. Традиции и занаяти**
- 4. Заключение**

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Тематичен маршрут 1

„Култура, обичаи и традиции – историята през вековете“

1. Увод

В съвременното динамично общество на глоболизиращи се нации и идентичности, силната култура дава шанс на отделните народи да бележат икономически прогрес, като запазват многообразието в единността на света на XXI век, без да губят своето лице. Националната култура е съвкупност от ценности, убеждения и норми, възприемани от болшинството жители на определена страна. Те традиционно намират въплъщение както във формалното (юридическо) законодателство, така и в обществените правила и ценности. Според Р. Фармър и Б. Ричмен факторите, свързани с културната среда, се разглеждат като детерминанти на ефективността при вземането на управленско решение.

Съвременната култура е Живата култура, тя е душата на нацията и дава облика и духовния стимул за развитието на народа като личности и икономиката като показатели. Налице са редица сектори от сферата на индустрията и търговията, които не биха могли да съществуват без културата. Първи по важност е творческият акт, без който културата е невъзможна.

Модерният модел на съвременното днес е естественият път за развитие на живата култура. Той предвижда повече свобода и лична инициатива както на хората на изкуството, така и на всеки един гражданин. Културата е отражение на самочувствието на нацията за уникалност, породено от събития и значими исторически или културни постижения с пряк или косвен ефект върху икономическото развитие. Те се преживяват субективно във времето и пространството, остават в основата на паметта и се превръщат в програма за тяхното бъдеще.

На тази основа се формират някои важни тенденции в развитието на *културния туризъм*:

➤ Културното наследство разширява своето съдържание, за да обхване освен паметниците на културата, още и други ценности: традиционни земеделски практики, социални събития и традиции, местни кухни и занаяти, неосезаеми ценности и др., формиращи единната *културна среда*.

➤ Културното наследство разширява своя териториален обхват, за да включи ценности на все по-високи равнища: исторически градове, културни пейзажи, културни маршрути - с локален, национален, континентален, дори трансконтинентален обхват;

➤ Културното наследство се изявява не само като духовна ценност, която трябва да се опазва, но и като уникален ресурс, който може и трябва да се използва за устойчиво развитие, по

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

правилата на икономическата игра и законите на пазара. Като основен инструмент за това се очертава именно културният туризъм.

В действителност културата може да бъде изобразена чрез два концентрични кръга:

- вътрешният кръг, който представлява културното сърце, т.е. по-традиционните или базовите елементи на културата, разбираана като това, което хората правят или произвеждат като култура;
- външният кръг представлява начина на живот или стила на живот на населението на дадено място.

Вътрешният кръг представя главните елементи на културния туризъм, които могат да бъдат разделени на две части, тоест туризъм на художественото наследство (културни блага, свързани с изделия от миналото) и туризъм на изкуствата (свързан със съвременното културно производство като представянето на визуалните изкуства, съвременната архитектура, литературата и др.).

Външният кръг представя вторичните елементи на културния туризъм, които могат да бъдат разпределени на две категории: стилът на живот (елементи като вярванията, кухнята, традициите, фолклора и др.) и секторът на креативността (мода, дизайн, уеб и графичен дизайн, кино, медии и забавления и др.). В много страни двата кръга клонят към събиране, за да формират едно единно културно предлагане, в което двата аспекта се допълват взаимно. На базата на предложената по-горе дефиниция съществуват подкатегории на културния туризъм, които са в състояние да допринесат за определянето на тенденциите и характеристиките на най-значимите пазарни сегменти въз основа на мотивациите и на поведението, както и на упражняваните туристически дейности:

- туризъм на наследството;
- туризъм на изкуството;
- творчески (креативен) туризъм;
- градски културен туризъм;
- селски културен туризъм;
- местен културен туризъм;
- съвременен културен туризъм.

В тази светлина, особена роля за интеграционните връзки между културното наследство и туризма придобива *историческата територия*: частта от земната повърхност, която независимо от своя териториален обхват или топографска хомогенност, притежава като цяло културно

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

историческа кохерентност и идентичност, включвайки свързани следи от миналото, забележителни по своя исторически, археологически, художествен, научен, социален или технически интерес. Именно тази концентрация на културни стойности прави историческите територии интеграционно поле за култура и туризъм. Историческата територия представлява цялостна *културна среда*, която обхваща единични или групови културни ценности, културни пейзажи, исторически селища, културни маршрути, ценни природни среди и характерни пейзажи (в смисъла на Европейската конвенция за пейзажа). Тази културна среда не може да бъде териториално ограничавана - нейният териториален обхват зависи от логиката на културно-историческите процеси, на съответното локално, национално, регионално или континентално ниво.

В този смисъл, въз основа на посочените изходни данни е видно наличието и в теорията и в практиката на достатъчен обем и качество научна информация и основание за определяне и разграничаване на основните същностни характеристики на културно-историческия туризъм, а именно:

- **самостоятелен вид туризъм**, чието място в рамките на основната класификационна схема на туризма може да бъде определено според признака мотиви и цели на посещението;
- **пътуване и временно пребиваване извън постоянното местоживееие на туриста с доминиращи цели и мотиви, определени от специфични духовни потребности;**
- **потребление на материални и духовни блага** (респ. специализирани туристически продукти) при посещения на места и обекти с определящ културно-исторически контекст на туристическото предлагане;
- съвкупност от всички организации, институции и субекти, които осигуряват специализирано информационно, транспортно, търговско и друг вид обслужване, посрещане, настаняване, хранене и придружаване на културни туристи;
- специфична ниша на туристическото търсене и обособена част от съвременната туристическа индустрия.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

2. Разпределение на туристическия маршрут по дни:

Ден 1

Пристигане в град **Вършец** – възможност за посещение на Общински музей на град Вършец, Римски калета - Монтанезиум – Сердика, храмовете “Св. Георги” – с. Вършец; "Св. Възнесение"- гр. Вършец; "Успение Богородично" – с. Горно Оризово; "Св. Параскева"- с. Драганица; "Успение Богородично" - с. Черкаски; "Св. Димитър" - с. Долна Бяла Речка; Клисурски манастир “Св.Св. Кирил и Методий” и Мътнишки манастир “ Св. Николай”, Архитектурен ансамбъл Баните – парк “Слънчева градина”, Градски лесопарк и др.

В района на Вършец са запазени множество уникални археологически паметници, носещи сведения за богата история, които не са проучени и популяризирани. Възникнал около минерални извори неговата история е свързана с балнеолечението. Най-старият запазен писмен документ за неговото съществуване датира от VI век във византийски хроники с името на крепостта МЕДЕКА /Медикус-лечебен/ единствено селище с такова наименование в Римската империя. Името явно е битувало и преди това, съдейки от предметите намерени от римския период I-III в. В м. "Калето", където все още съществуват руините на древната крепост са намерени медицински и фармацевтични инструменти и плоча за разтриване на лекарства. Предполага се, че този набор от инструменти е на военен лекар, тъй като в тези гарнизони са квартирували военни части, за да опазват важни пътища за Сердика, Бонония и т.н. Според д-р Басанович, по време на царуването на император Антоний Пий 11 Клавдиев легион през 155г. пр. Хр. е квартирувал в римският град Монтанезиум и е имал за главен лекар Аурелиус Артемо, който е имал безспорно за терапевтичен център "Медека". Друга интересна находка е варовиковата "АРА" с посветителен надпис на излекувал се римски гражданин с минералната вода на "Врещец", оттук и древното име на Вършец - в превод топла, вряла вода. При изкопни работи при строежа на баните и каптирането на изворите са намерени: останки от римски терми: тръби и малки шестоъгълни плочки-настилка на минерален басейн и др. предмети, оловна тръба с надпис на латински "Император - Цезар Нерва Траян Август, стара зидария и обгорели греди,

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

които говорят за древните традиции на лечение с минерална вода на Вършец. Монетите хвърляни за здраве върху античната настилка се срещат само в Асклепионите / те са изображение на змии и храмове/ също показват, че тук е имало баня-лечебница към храм на Асклепий - бог на здравето, покровител на лечението и изцелителството, символ на подмладяващата жизнена сила. Още повече, че тук е намерена и скулпторна композиция на Телесфор - момчето бог, което е и символ на Вършец - града на здравето. То е тракийско божество. Намерените мортари /за стриване на билки и други експонати от този период IV-VIв. Говорят, че изворите са били обект на сакралните мистерии на Дионис и нимфите.

Населението в района на град Вършец е съхранило самобитния си фолклор, запазени са множество традиции, обичаи, песни и легенди, които се интерпретират от съществуващите танцови състави и самодейни фолклорни групи, спечелили множество международни награди. Провеждат се и традиционни културни празници: «Лазаровден» – празник на нивите, пасищата и горите – ежегодно през м.април; “Цветница” – празник на цветята, природата, красотата и здравето – ежегодно през м.април; “Св. Георги-Победоносец” - храмов празник и събор на града – ежегодно през м.май; Фестивал на спомените с международно участие – ежегодно през м.май; Традиционен пленер на изкуствата – ежегодно през м.юли; Празник на курорта, минералната вода и балкана – ежегодно през м.август; Преглед на художествената самодейност – ежегодно през м.ноември; Коледни празници – ежегодно през м.ноември; Трифон Зарезан – празник на плодородието и виното – ежегодно през м.февруари.

Обяд.

Отпътуване за град Берковица

Град Берковица е известен с множеството културно-исторически и познавателни ресурси, сред които са Сградата на Етнографския музей - архитектурен паметник , Църквата "Рождество на Пресвета Богородица", Къщата-музей "Иван Вазов", Турската (римска) баня и др.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Най-старата църква в града е Храмът "Рождество на Пресвета Богородица". Църквата е съвременник на българското Възраждане, средище на мъжко и девическо училище, духовен извор на берковчани. Тя е преизградена през 1843 г. Иконостасът е изработен от самоковски дърворезбар. Иконите изписва Димитър Зограф. Те могат да се причислят към най-доброто създадено у нас през Възраждането. Камбанарията е изградена през 1897 г. Камбаните в нея са две, изработени през 1845 г. в град Будапеща и по-късно са подарени на църквата от дюлгерския еснаф.

Църквата „Свети Николай Чудотворец“ е изградена в 1871 година от майстор Георги Новаков Джонгар. Иконостасът е дело на Димитър Фандъков, а иконите на Константин Ангелов и Данаил от град Щип.

Турската (римска) баня. Архитектурно-строителен паметник на културата. Изградена е през 1665 г. върху част от основите на стените на римска къпалня. Строена е след завладяване на Берковския край от римляните.

Къщата-музей на Иван Вазов - архитектурно-строителен паметник на културата с национално значение. Строена е в началото на XIX в. През 1940 г. е обявена за народна старина, представяща българската възрожденска архитектурно-строителна традиция. Красивите резбовани тавани са дело на български майстори. През 1879- 1880 г. в нея е живял и творил народният поет Иван Вазов. Тук големият поет на България живее година и половина, тук черпи голям брой сюжети за своите произведения и обиква берковската природа. Служебните му задължения, свързани с ежедневните му контакти с хора, пътуванията до близките селища и честите излети сред природата са повод да напише стихотворенията „На Ком“, „Малини“, поемата „Грамада“, повестта „Митрофан и Дормидолски“.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Градска художествена галерия "Отец Паисий" се помещава в сградата на старото двукратно класно училище „Отец Паисий”, градено през 1872 г. днес е градска художествена галерия за възрожденска живопис и дърворезба. Намира се в двора на църквата „Св. Николай Чудотворец”. Фондът е започнал да се събира още от 1969 година, днес наброява 1 440 художествени произведения, обособени в раздели: живопис, графика, рисунка, карикатури, скулптури, приложно изкуство, иконите са възрожденска живопис, работени IX – XX в. Във фонда на галерията се съхраняват творби на много известни художници от страната.

Калето в Берковица е паметник на културата с историческо значение. Археолозите в България започват разкопките на това място през 1961 г. Благодарение на тяхната работа са разкрити външна и вътрешна крепостна стена от късната античност с отделни помещения между тях. Във външната крепостна стена има и две базилики. В югоизточния склон на Калето в Берковица са разкрити следи от намиращо се тук тракийско селище. След него през римската епоха тук има живот, свързан с рударството и с плаването на злато. Дейностите по укрепяване на Калето и съответно преизграждането му от селище във фортификационно съоръжение става през IV-V век. Археолозите откриват тук още и колони, капители, керамика, тухли, оръдия на труда, оръжия, монети. Всичко това разбира се е подредено в музейна експозиция.

Часовниковата кула е най-отличителният архитектурен паметник в центъра на града - негов символ и емблема. Кулата е строена през 1762-1764 г. и е висока 21,42 м. Имената на майсторите не са известни. Квадратното тяло, високо 11,80 м., е изсидано от камък с хоросанова спойка. Има 9 хоризонтални дървени пояса, а за осветяване на вътрешността са оставени по 4 тесни вертикални процепи – мазгали. Тясна дървена стълба извежда до осмоъгълната втора част на кулата, направена от дървена конструкция и обшита с шинди. Вътре

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

са монтирани часовниковият механизъм и камбаната. Кулата е увенчана с островърха шапка, покрита с ламарина. Най-отгоре е поставена от властите металическа емблема -полумесец и знаме. Върху нея на 04 декември 1877 г. руски войник привързва бронзов кръст, израз на победата над Турция.

Чешма "Малинарка"е построена през 1967 год. от розов берковски мрамор, в чест на девойките малинарки, които Иван Вазов е възпял в стихотворението „Малини”.

Кръстевата къща е архитектурно-строителен паметник на културата. Строена е в средата на XIXв., с типична възрожденска архитектура с еркерно излизане на втория етаж от изток - тип софа. На южната страна е оформен чардак. През 1986г. е преизградена изцяло, като е запазен архитектурния стил. Функционира като клуб - ресторант.

- *Вечеря в Берковица*

Възможност за посещение и на: **Художествената галерия** - Исторически паметник на културата. Построена е през 1872г. Това е сградата на първото класно училище в Берковица „Отец Паисий”. **Турската баня** - Архитектурностроителен паметник на културата. Изградена е през 1665г. върху част от основите на стените на стара латинска баня, строена след завладяване на берковския край от римляните.

Ден 2

Отпътуване за град Монтана

В продължение на 6.000, от както съществува града, той е носил различни наименования. Първото име на града, дадено му от римляните е Монтанензиум. При нахлуването на славянските племена района на римския град започва да се нарича със славянското име Кутловица. През 1891 г. Кутловица е преименувана на Фердинанд и и получава статут на град През 1945 г. правителството на Отечествения фронт преименува града на Михайловград на името на загиналия през 1944 г. комунистически активист Христо Михайлов, работил в организацията на БКП и взел участие в Септемврийското въстание в града. А от 1993 г. Е преименуван на Монтана.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Исторически музей Монтана (Монтана) е създаден през 1953 г. За близо пет десетилетия се извършва значителна по обем събирателна, научноизследователска и популяризаторска работа. От 1968 до 1994 г. се провеждат системни археологически разкопки.

Проучванията не само обогатяват с нови данни представата за развитието на селището през римската епоха, но свидетелстват за по селищен живот в района на днешния град от каменно-медната епоха до края на Второто българско царство през XIV век. Днес музеят притежава богата колекция от движими паметници на културата. Обособени са следните отдели: “Археология”, “Етнография”, “История на България XV-XIX век”, “Нова история”, “Най-нова история”, “Фондове”, “Връзки с обществеността и реклама”, “Недвижими паметници на културата”.

В Експозиционната зала на музея е представено културно-историческото развитие на Монтана и региона в периода V-IV хил. пр. Хр.-XX в. сл. Хр.- материалните свидетелства за живота на първите човешки общности, тракийската култура през бронзовата и желязната епохи; колекция съдове от керамика и метал, малка бронзова пластика и мраморна култова скулптура от Античната Монтана; произведение на средновековното българско ювелирно изкуство е сребърното съкровище от XIII-XIV в.

Данни за контакт: tel. +359 96 307481, +359 96 307286; email: bgmontanamuseum@abv.bg;
<http://montana-museum.weebly.com/>

Лapidариум – археологическа експозиция е място, където са подредени камъни с археологическо значение — статуи, каменни плочи с епиграфи, архитектурни детайли като колони, фризове и акротерии. Археологическата експозиция Лapidариум, която се намира в красивия парк на Попската градина, в близост до църквата "Св. св. Кирил и Методий" и само на няколко минути разстояние от Михайловата къща. Археологическата експозиция включва петдесет и шест паметници, открити в града и региона. Могат да се видят почти незабележими надписи върху паметниците, които са единствените извори за плочите и повечето от информацията свидетелства за историята на града и културата на хората, живяли някога по тези земи. Някои от надписите свидетелстват за вярванията на местните хора в Диана, считана за богиня и покровителка на града, на Аполон и на още много други божества.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Някои плочи свидетелстват за римски императори, властвали някога, за управляващи на Долна Мизия и региона, както и за доспехите и делата на различни военнослужещи и дори обикновени хора.

Паметниците са обявени за културно исторически ценности и в периода от откриването им по тях са водени различни научни експедиции, с цел изясняване на произхода и информацията написана върху тях.

- *Обяд в гр. Монтана*

Художествената галерия „Кирил Петров” стартира своята дейност с малка изложба през 1971 година. Колекцията, събирана десетилетия наред, съхранява и популяризира произведения на поколенията художници от средата на XIX век до наши дни. Сред творбите са картини на Николай Павлович, Иван Мърквичка, Георги Данчов, Ярослав Вешин, Владимир Димитров – Майстора, Сирак Скитник, Димитър Бояджиев, Кирил Петров, Дечко Узунов, Георги Павлов – Павлето и още много класици на българското изобразително изкуство.

Представени са и съвременни български автори, творили в края на XX век: Генко Генков, Димитър Казаков – Нерон, Светлин Русев, Емил Стойчев, Георги Божилов – Слона и др. Във фонда на галерията има и картини на автори от Монтана: проф. Галилей Симеонов, Теодоси Антонов, Венелин Захариев, Николай Пенков, Евгения Крайчева и др. По мнение на специалистите, сбирката от картини на ХГ „Кирил Петров” е една от най-богатите в провинцията. Общият фонд съдържа около 2 500 творби, а постоянната експозиция в новооткритата сграда – около 150 творби, предимно класика в изящното и приложно изкуство. Произведения на графиката, живописата и малката пластика представят различни етапи от развитието на българското изобразително изкуство. Впечатляваща с художествената си стойност е колекцията от икони.

Античната крепост „Кастра ад Монтанезиум”

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Намира се на височината “Калето” или “Градището” в югозападния край на Монтана, на около 40 м. над нивото на града. В резултат на археологическите разкопки са разкрити порта с кула, голяма кула – блестящ образец за крепостно строителство през III – IV в., казармени и други сгради, базилика и зидове от римската епоха, жилища от каменно – медната епоха в най – долните културни пластове, както и славянски жилища и светилище. Първото селище на тази стратегическа и лесно защитима височина е от каменно – медната епоха – IV хил. пр. Хр. Тракийското селище било укрепено с мощна крепостна стена (със запазена дебелина повече от 1 метър), която следва очертанията на терена и датира от към края на ранножелезната епоха. Значението на хълма е оценено и от римската власт.

Вероятно още с установяването на римски военни части (I Сугамбрийска кохорта, участвала в потушаването на тракийското въстание от 26 г. сл. Хр.) е построено укрепление. Около военния лагер, споменат за първи път в епиграфски паметник от 134 г. сл. Хр. и древното светилище при извора се развива селище, което в 160 – 161 г. получава муниципиално право – т.е. статут на град с прилежаща територия.

Името на селището – Монтана, е запазено в надпис от II в. Стопанският и културен разцвет на Монтана през II – IV в. е прекъснат в средата на III в. от готските нашествия. Пред опасността от нови варварски нападения започва изграждането на крепостта.

Когато тези нападения се засилват през IV или V в. от юг и изток около крепостта е издигната протейхизма (втора крепостна стена).

Крепостта е разрушена през VI – VII в. при някое нападение на авари или славяни. В последствие върху развалините е създадено славянско селище.

Вечеря в град Монтана

Ден 3

Отпътуване за град **Чипровци**

Град Чипровци, е в подножието на вр. Три чуки (1938 м), а склоновете на Язова планина се спускат до праговете на самите къщи. Хоризонтът е билото на чипровския дял на Стара планина, по което преминава граничната бразда с Република Сърбия.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Чипровци е на 35 км от областния град Монтана и на 155 км от София. Близо е до комуникационната ос Международен транспортен коридор №4 /Видин-Монтана-София/. Общината включва селата Равна, Горна Ковачица, Челюстница, Бели мел, Митровци, Горна Лука, Превала, Железна и Мартиново. Градът е на 550 метра надморска височина, с източно изложение, релефът му е планински и полупланински и е разположен в живописната котловина на Чипровската река. Зимата е мека, а лятото – прохладно.

Историческият музей в гр. Чипровци е основан през 1988 год., и в пряка връзка с честването в национален мащаб на 300-годишнината от избухването на Чипровското въстание. Експозиционната площ в основната сграда започва с археологически находки, чиято датировка обхваща дълъг хронологически период - от неолита до Късното средновековие. В петте зали на музейната експозиция са представени събития и процеси, открояващи Чипровци в общобългарското и/или световното историческо пространство.

Първата зала е посветена на рударството; представени са отделни етапи на рудодобива и рудопреработката с акцент върху новите технологии, донесени от саксонските рудари

Във втората зала са показани произведения на Чипровската златарска школа (XVI - XVII в.) и тяхното разпространение в общоевропейски мащаб;

Третата зала представя мястото и ролята на католицизма в живота на чипровчани през XVII в. - просветна дейност, дипломатическа и мисионерска активност на местното висше католическо духовенство, избухване и ход на Чипровското въстание и последвалите го миграционни движения в днешните румънски и хърватски земи;

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

В четвъртата зала са проследени са основните периоди в развитието на Чипровския килим; А петата е експонирана е църковна живопис;

В Катеринината къща е подредена изложба, представяща бита и обичаите на торлаците, а в двора и е засадена "жива колекция от багрилни растения".

Данни за контакт: +359 9554 2168; +359 9554 2194; e-mail: historicalmuseum_chiprovtsi@abv.bg

Етнографският музей се помещава в така наречената „Катеринина къща“. Тя се кипри в одеждите на стария възрожденски архитектурен стил. Застанала е с лице към реката в подножието на Историческия хълм и посреща своите гости като част от музейния комплекс в Чипровци. Къщата е приютила в себе си интересна етнографска сбирка за бита и културата на торлаците, както и градина от растения, служещи за естествено багрене на тъкани. В нея се намира и Туристическия информационен център.

Данни за контакт: +359 9554 2168; +359 9554 2194; e-mail: historicalmuseum_chiprovtsi@abv.bg

Обяд в град Чипровци

Ателиета за тъкане на килими (Чипровци, обл. Монтана)

Първите сведения за производството на килими в Чипровци са от началото на XVII век. Ранният **конструктивен** период продължава до края на XVIII в. Той е характерен с гладкост и плътност на тъканта, геометрично третиране на мотивите и изграждане на хармонии от топли и студени естествено обагрени цветове: жълт или охра, кафяв, син и зелен. Първите килими били наречени бакамски (бакам е вид южно дърво от което се добива червена и черна боя) или гарибалда (къса връхна дреха). Основният мотив на този килим е триъгълникът. Цветовете са студени светли, получени от естествени багрила. С първия период е свързан и моделът каракачка (черноока булка). Смята се, е каракачката е символно изображение на богинята на плодородието. Този вид килими са в два цвята - червено и черно или червено и бяло. Образците на килими бакамски и каракачка са се появили много по-рано от XVIIIв. и са се развивали като художествено производство едновременно с процъфтяването на Чипровската златарска школа. Тези килими нямат аналози в света.

Читалище “Петър Богдан “ –гр.Чипровци е създадено през 1909г. Учредено е като ученолюбиво дружество под името “ Пробуда “, което носи до 1984 г. След което официално е преименувано на “ Петър Богдан “ – чипровчанин , виден български историк и политик от 18 век.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Bulgaria – Serbia
IPA Cross-border Programme

През годините читалището се е помещавало в различни сгради. През 1968 г в Чипровци се построява нова, модерна сграда, която става – Дом на миньора, а нейно крило е читалището. От 1990 сградата е на МОК Чипровци, а от 2005 г е предадена на Община Чипровци. Създаденото преди 96 години читалище в Чипровци е духовният символ на една нова реалност. Пълнокръвен живот кипи в неговите зали. Постоянно действащи са женска фолклорна група, група за стари градски песни “ Бели акации “, младежки танцов състав и група за обреди и обичаи. Под компетентното ръководство на художествените ръководители, с майсторското участие на корепетиторите и труда на всички самодейци непрекъснато се усъвършенства и обогатява репертоара, разнообразява се дейността и се постигат високи резултати във всички прегледи, надпявания, фестивали, конкурси и други. Участията на колективите са в различни мероприятия на местно, регионално, национално ниво и в чужбина - като прегледи на старата градска песен – Монтана, Враца, Варна, Петрич; “ Старопланински събор – Велико Търново; участия в празници на много градове и села; участия в Копривщица, София – НДК , зала “ Универсиада “, театър “ Сълза и смях “; извън пределите на страната в Румъния – Банатска област, Сърбия , Турция, Украйна и Македония; участия в много благотворителни концерти. Всички тези изяви донесоха на колективите при читалището много грамоти, препоръки, записи за телевизията и радиото. Функционират и различни кръжочни форми, като кръжок за изворен фолклор, чрез който се издирват, проучват и съхраняват местни легенди, приказки, обичаи, песни и традициите на региона. Издирвателската и проучвателска работа на читалищната институция допринася не само за издирване и съхранение на изворния фолклор, обичаи и традиции, а и за възобновяване на обичаите /Младенци , Покладе – общоградски зимен празник с участието на цялото население , Лазаруване, Иванов и Йорданов ден , Бъдни Вечер и Коледа и други/. Обичаите за спиране на дъжд и градушка, както и “ Пиперуга “ – обичаи за дъжд, разработени и изнесени пред публика от самодейците се приемат с голям интерес не само на местна сцена, но и в много други градове. Работи се и върху диалектните думи. Вековна и все още поддържана от читалището е традицията

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

в празнични дни да свири духовата музика в центъра на града за всеобщо увеселение. Под ръководството на музикален педагог в читалището функционира и школа по пиано и пеене.

Ден 4

Отпътуване за град Ниш

Ниш е един от най-старите градове на Балканите, наричан “Портата между Изтока и Запада”. От древни времена е бил пресечна точка на големите търговски пътища. Градът е основан от Келтите през трети век преди Христа. Праисторическите жители са наричали града Нависос - градът на Феите.

В самия град Ниш се намира Нишката крепост, която спада към най-красивите и най-добре съхранени крепости на Балканите, а е изградена е края на XVII век. В покрайнините на Ниш се намира паметника Челе-кула, която турците са построили от черепи и глави на загиналите по време на Чергарската битка (1809г.) сръбски войници. Битката е спечелена от турците, но тази битка е била критичната причина за неуспеха на Първото сръбско въстание.

Благодарение на важното си географско положение, природни ресурси, транспортна инфраструктура и богато културно-историческо наследство, този регион притежава изключителни възможности за развитие на туризма.

Праисторията и името на града

Като един от най-старите градове в Европа, Ниш притежава богато историческо наследство – от самото възникване на цивилизацията до днес. Праисторическите находкища – Бубань, Голяма хумска чука и Медиана, свидетелстват за съществуването на първите поселения в околностите на Ниш още от времето на древния неолит, енеолит и бронзовата епоха. Освен къщите, намерени в посочените местности, които и по разположението си, и по начина на строеж говорят за степента на цивилизационно развитие на местното население, са намерени и многобройни предмети на бита от праисторическата епоха.

Произходът на името на града не е точно определен, макар че съществуват истории, свързани с келтския мит, че градът е наречен Вилин град (град на феите) по името на реката (река на феите),

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

защото речните феи винаги след честите разрушения са го възстановявали през нощта. Под името Наисус за пръв път го споменава Клавдий Птоломей в своята книга „География” в средата на II век, където го посочва като най-големия град в Дардания.

Медиана

Археологическия обект Медиана се намира на стария римски път "Виа Милитарис", днешен Е-80 (Ниш-София). На площ от 40 хектара, колкото заема мястото, могат да се видят останки от хамбар, занаятчийски център, вили, минерални извори и вили с перистил, които са украсени с мозаечни подове. Повечето от мозайките са с геометрични и флорални дизайни, докато две мозайки са с фигурални мотиви на главата на Медуза и полу-легнала фигура на бог на водата (вероятно Нептун). В сградата на музея, която се намира при самия обект, можете да видите някои от каменните скулптури, предмети които са били използвани за ежедневна употреба, както и останките на оловни тръби, чрез които от Нишка баня се е пренасяла топла, лечебна вода. Част от римските каменни скулптури - портрети на римските божества, бижута, монети и други полезни предмети намерени на Медиана може да видите също и в Археологическата зала в Народния музей на Ниш.

Обяд.

Ранохристиянски гробници

Християнската традиция в Ниш, която започва през IV век и продължава с признаването на християнството от император Константин, оставя в Ниш многобройни следи, така че днес откриваме следните останки от периода IV-VI век:

- Раннохристиянска базилика с мартириум в Ягодин мали (мартириумът и останките от църквата представляват специална култова сграда, в която са се съхранявали мощи и реликви от християнски мъченици);
- Раннохристиянска гробница с фрески на улица „Косовска девойка“ (една от малкото изрисувани гробници от този период; на стената на гробницата е изрисуван христовият монограм във венец от палмови листа, който се е превърнал в един от официалните символи на град Ниш);

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

- Ранохристиянска гробница с Христовия монограм на свода в Ягодин мали. Христовият монограм, изписан на свода на гробницата и днес, след толкова векове, изненадва със своята живост, свежест и качествена изработка.
- Ранохристиянска гробница в Нишка баня, до института «Радон».

Настаняване, вечеря и нощувка.

Ден 5

Мемориален парк „Бубан“

Мемориалният парк „Бубан“ (Барабан) се намира югозападно от центъра на града на залесения хълм, наречен Бубан. По време на Втората световна война това място е било едно от най-големите места за екзекуция на територията на Югославия. Първият разстрел е бил през 1942 година, когато са разстреляни 24 лагерници от лагера „Червеният кръст“. След февруарското бягство през 1942 година броят на разстреляните на хълма Бубан достига и до 100 души на ден. Само за два дена, 16 и 17 февруари 1942 година са разстреляни повече от 1400 лагерници. Броят на разстреляните не може да се определи с точност, защото телата първо са заравяни с булдозери, а през август 1944 година, опитвайки се да прикрият своите престъпления преди края на войната, немците са изкопавали и изгаряли костите (изгарянето е продължило 20 дена). Смята

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

се, че тук са екзекутирани между 10 000 и 15 000 души. Мемориалният парк се състои от няколко части, които символично представят ужасите, които са се случвали на това място:

- Гора – символизира мястото, където партизаните са се борили за освобождение от фашистите.
- Пътека, по която се стига до паметника – символизира пътят на партизаните към свободата.
- Паметник, който се състои от:

- хоризонтален фриз од бял мрамор с релефни сцени, които представят страданията на поробения народ и окончателната победа на свободата. Тук са изписани и стиховете на Иван Вучкович от Ниш, които гласят: «От кръвта на комунистите и родолюбците се раждаха юмруците на бунта и предупреждението, юмруците на революцията, юмруците на свободата. Разстреляха ни, но не успяха да ни убият, нито да ни покорят. Ние стъпкахме мрака и проправихме път на слънцето».

- паметник във вид на три монументални юмука с различна височина, които символизират мъжете, жените и децата, разстреляни на това място. Този паметник е официално открит в деня на освобождението на Ниш 14 октомври 1963 година и е дело на хърватския скулптор Иван Саболич.

Римската епоха и император Константин Велики

Развитието на античния Наисус от самото му основаване е възходящо. Основан е в края на I век преди Христа като военна база на десния бряг на Нишава, там, където днес се намират Нишката крепост и Градско полъе. След формирането на провинция Горна Мизия през 15 година след Христа, градът освен военен и стратегически център се превръща и във важен търговски център. По време на управлението на Марк Аврелий (161 – 180 година) придобива такова значение, че получава статут на «муниципиум» - град с определено право на самоуправление. От времето на Диоклециан (284 – 305 г.), Наисус е присъединен към провинция Средиземна Дакия, а през IV век става и епископски център. Истински разцвет античният Наисус достига в периода от III до V век. По времето, когато е резиденция на прочутия римски император и пълководец Флавий

19

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Валерий Константин (Константин Велики), през 274 година, Ниш става силен и непревземаем «kastum», а по времето, когато Константин става владетел на цялата Римска империя, Ниш, който е богато украсен от Константин, става важен административен, икономически и военен център на провинция Горна Мизия.

Константин Велики е важна историческа фигура както в световната, така и в историята на Ниш. Известен е не само като владетел и мъдър пълководец, но и като велик визионер и поборник на християнството. Неговите видения и сънища, в които му се явявал «лабарум» или «христов монограм» и думите на Христос: «Под този знак ще победиш» (In hoc signo vinces) са го водили в много битки, в които е побеждавал значително превъзхождащи го по брой неприятели. Логично следствие от тези събития е приемането през 313. година на исторически документ, наречен “Милански едикт”, с който се слага край на гоненията срещу християните в Римската империя. Чрез Миланския едикт Константин разрешава на християните да изповядват своята вяра открито, без последици, с което проправя пътя за по-нататъшното развитие на една от най-разпространените световни религии. Негов портрет – главата на цар Константин от бронз (IV век), е намерен в коритото на река Нишава и днес се съхранява в Народния музей в Белград (копие може да се види и в Археологическата зала на Народния музей в Ниш) като значително историческо и национално богатство.

Римското владичество е оказало влияние върху изкуството в този регион. Ярък пример за афинитета на жителите на Наисус към изкуството е намерената през 1938 г. в река Нишава скулптура на Юпитер на трона (от края на I век). Тази проста и хармонична фигура, която излъчва сила и достойнство, по своята красота превъзхожда много подобни образци.

Постоянната експозиция в Археологическата зала, където е изложена скулптурата на Юпитера, през 2000 година бе обогатена с още един ценен експонат от този период – олтарната преграда на езически храм („ограда схерми“), с изображения на античните божества Луна и Асклепий, намерени на археологическия обект Медиана.

Освем останките от античния Наисус, които са открити на територията на Крепостта (останки от антични улици, обекти със сводове и терми) за богатия живот на римляните свидетелства и археологическото находище Медиана, което разкрива, че жителите на Наисус са населявали не само центъра на града, но и неговите околности. Затова се предполага, че Медиана е била важен център за дистрибуция и снабдяване с основни хранителни продукти не само на града, но и в имперски мащаб.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Народен музей

Сградата е построена през 1894г. за нуждите на Нишка междуличностна помощ и която е основана през 1888г. Сградата е използвана за банка повече от седемдесет години до 31.12.1963г., когато след това в нея е настанен народният музей.

Обяд.

Византийски и средновековен Ниш

По време на похода на Атила през 441 година Ниш е подложен на огромни разрушения. Известния византийски дипломат Приск описва състоянието, в което е заварил Наисус, когато е минал през него през 448 година така: «Когато стигнахме в Ниш, заварихме града съвсем пуст, тъй като бе разрушен до основи от неприятелите (хуните)...».

Градът изживява нов разцвет и обновление чак през VI век, когато византийският император Юстиниан започва цялостното му обновление. Историкът Прокопий казва, че Юстиниан е направил от Ниш «... непревземаем за неприятеля...».

От този период, в окръг Ниш, в местността в село Балайнац, сред останките на византийския форум е намерен портрет на византийска императрица, единствен екземпляр от ранновизантийската скулптура (началото на VI век) в тази част на Балканите. Специалистите по историята на изкуството имат две теории за това, чий е всъщност този портрет – на византийската царица Теодора, жената на Юстиниан, или на съпругата на Юстиниановия вуйчо, византийския император Юстиниан I – византийската императрица Евфемия. Във всеки случай този прекрасен портрет на жена с недостижима византийска красота и блага усмивка представлява важно художествено и историческо откритие и е част от несъмненото културно богатство на нашия град.

От средата на VI век Ниш е подложен на ударите на славянските племена, които в средата на VII век го превземат и започват да селват в него. Така започва средновековният период от историята на града.

От периода на славянските нашествия (VII и VIII век) липсват писмени свидетелства, така че за този период не може да се говори много. Следващият значим период от историята на града е периодът XI – XII век, когато Ниш, по времето на великия жупана и прочут сръбски владетел

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Стефан Немања, влиза в състава на сръбската държава. Крстоносният поход, който тръгва от Франция и Германия, довежда по нашите земи немския цар Фридрих I Барбароса, който през 1189 година в Ниш, в църковния двор на днешната църква „Свети Пантелеймон“, е приет от Стефан Неманя. Заедно със скъпите подаръци и храната за войската Неманя предлага на Барбароса военна помощ и васалски отношения на всички превзети или непревзети византийски области. Осемстотин години по-късно, жителите на Ниш издигат паметник пред Крепостта в чест на сключения между Стефан Неманя договор.

Нишката крепост

Нишката крепост, разположена на брега на река Нишава в центъра на града, е една от най-красивите и най-запазените постройки от турската военна архитектура в централния Балкан. От страна на Римляните през Византийците, Словените, Българите и Сърбите, разрушаване е и възстановявана няколко пъти, за да придобие окончателния си вид през 1723 година, когато е построена от Турците в края на владението им в региона. За изграждането са били наети над 40 каменоделци от Цариград и около 400 строители от Ниш и околностите. Тя е построена върху площ от над 22 хектара, със стени които са с дължина 2100 метра, високи 8 м, средна ширина 3 м. От външната страна крепостта е била заобиколена от ров, пълен с вода, като северната част е запазена и до днес.

Вечеря и нощувка.

Ден 6

Периодът на петвековното Турско владичество

Турците превземат Ниш през 1386 година и владеят града с кратки прекъсвания (австрийските зоевания през 17. век) чак до 1878 година. По време на петвековното Турско владичество Ниш е военен и административен център. Нишката крепост е построена през периода 1719 – 1723 година и е едно от най-красивите и най-запазените турски здания на Балканите.

Сръбското население повече не можело да търпи турския гнет и през 1804 година и начело с Караджордже Петрович вдига въстание. Една от прочутите битки на Първото сръбско въстание се състояла на хълма Чегар край Ниш на 31. май 1809 година. На този ден воеводата Стеван Синджелич, като видял, че не може да победи далеч по-многобройната турска войска, стрелял в

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

склада с барут и посрещнал с достойство смъртта заедно със своите бойни другари. В чест на трагичната им гибел са издигнати паметниците Челе кула и паметникът на Чегар.

Челе кула

Този уникален паметник в света е вследствие на голямата битка на Чегар. Когато Хуршид паша от Ниш е осъзнал, че въпреки че той спечели позиция на хълма Чегар, освен 3000 сърби в битката и експлозия са били убити и най-малко два пъти повече турци, наредил да се съберат главите на убитите сръбски войници на Чегар, да им се одере кожата и черепите им да се сложат в кулата. Този плашещ паметник е построен на пътя за Цариград като предупреждение за онези, които повдигат въстание срещу Османската империя. От средата на деветнадесети век съществува запис, че кулата е четириъгълна с височина от 4.5 м, широчина и дължина по 4 м и че на всяка от четирите страни на кулата има общо 56 редове, като във всеки ред има по 17 черепа, като възлизат общо на 952 черепа. С течение на времето, по-голямата част от черепите са изчезнали или са повредени, тъй че днес в кулата са останали само 58 черепа.

Обяд.

Паметник на Чегар

Паметникът на Чегар е разположен на хълма Чегар, близо до Ниш, на мястото където се е състояла прочутата битка от сръбското въстание, издигнат е в памет на смелите войници и техният командир Стеван Синджелич, които починаха на това място. Първото обозначение на мястото, където се е намирал Стеван Синджелич и където се е състояла Чегарската битка, е под формата на малки пирамиди от гранит. Паметникът бе открит през 1878 година и представлява първият паметник построен в освободен Ниш. Днешния паметник във формата на кула, която символизира военно укрепление, е построен за 50-годишнината от освобождението на Ниш, а е открит през 1927 година.

Къщата на семейство Стамболийски е започнал да строи турчинът Ахмет Меметович, но след освобождението на Ниш от турците недовършената постройка е купена от нишкия търговец Тодор Станкович - Стамболия. Къщата е построена в балкански стил.

В културния календар на Ниш значително място заемат Нишкия музикален фестивал “Нишвил” – джаз фестивал; Фестивала на нови градски песни и романси; “Майска песен” – предназначен за

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

детски песни; Международен етно-фестивал, празникът на града, който от 2002 година се празнува на 3 юни и се отбелязва с религиозни, музикални и спортни събития рождения ден на най-известния човек, роден в Ниш – цар Константин и неговата майка царица Елена. Специално място в културния календар заема Панаирът на книгата. Книжната колония в Сичево е една покана за обмяна на мисли, чувства и създаване на приятелства, дело на авангардната художничка, велик национален борец и основателка на Хоро на сръбските сестри Надежда Петрович. Това е най-старата живописна колония на Балканите, основана през 1905 година и възстановена през 1964г.

Нощувка в град Ниш.

Ден 7

Първа и Втора световна война

След убийството на австроунгарския престолонаследник Франц Фердинанд в Сараево на 28 юни 1914 година Австро-Унгария обвинява Сърбия за убийството и предприема военни действия срещу нея. За да защити своята държава, сръбското правителство на 25 юли 1914 година нарежда евакуация на Белград и премества правителството в Ниш, който става «военната столица на Сърбия». Само няколко дни по-късно в Ниш пристига и телеграмата, с която Австро-унгария обявява война на Сърбия.

На 7 декември 1914 година Народната скупщина (сръбският парламент) заседава в сградата на офицерския дом в Ниш и приема т. нар. «Нишка декларация», в която са обосновани целите на освободителната война и е обявено обединяването на южните славяни – сърби, хървати и словенци в една държава, поради което Ниш е наричан и „роден град на Югославия”.

От октомври 1915 година до октомври 1918 година Ниш е под окупацията на немски, австрийски и български войски. Освобождава го сръбско-френска войска под командването на войводата Петър Бойович.

От този период в ниш е запазено старото военно гробище, което се намира в днешния квартал „Делийски вис”, където са погребани сръбските войници, загинали в Балканските войни, в Първата световна война, а така също и немски войнициот Първата световна война. Част от гробището е отделена и представлява военно гробище на Британската общност, където са погребани британските войници, загинали в Първата световна война. Интересен е фактът, че гробището и днес е част от територията на Британската общност в района на Ниш.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

В периода между двете световни войни Ниш е седалище на Моравската бановина и по това време има 25 096 жители.

В периода на Втората световна война (1941 – 1945 г.) Ниш е важна стратегическа точка на пътя за Солун и Черно море. Претърпява жестоки бомбардировки и много репресии от страна на немските окупационни части, за което свидетелстват концентрационният лагер „Червен кръст“ и мемориалният парк „Бубан“. Ниш е освободен на 14 октомври 1944 година, когато след тежки сражения е унищожена 7-^{ма} SS планинска дивизия «Принц Еуген».

Концентрационен лагер „Червен кръст“

Концентрационният лагер „Червен кръст“ е един от малкото запазени фашистки лагери в Европа, който по автентичен начин и днес свидетелства за страданията на сръбското, ромското и еврейското население, на комунистите, на многобройните симпатизанти на народноосвободителното движение и партизаните, които са били затворени в него по време на немската окупация на Сърбия от 1941 до 1944 година.

Лагерният комплекс е разположен на площ от 7 хектара и е ограден с висока стена и бодлива тел. Състои се от главна лагерна зграда, две помощни приземни згради, две кули, две наблюдателници, караулно помещение и чешма. В главната сграда са се намирали помещенията, в които са живели лагерниците, помещение за стражарите, където са се провеждали разпитите, медицински пункт, бръснарница и 10 единични килии (карцери). Единичните килии са без прозорци, с бетонен под и с отвор на покрива за осветление и вентилация. Една от тях даже не е имала вентилационен отвор.

Първоначално сградата е построена през 1930 година за нуждите на военната казарма „Червен кръст“, но още в началото на войната, през април 1941 година с бодлива тел е отделена от казармата и превърната в лагер. По време на Втората световна война през лагера са минали около 30 000 души, от които над 10 000 са разстреляни на близкия хълм Бубань.

Това, което отличава този лагер от останалите, е фактът, че на 12 февруари 1942 година е осъществено масово бягство на лагерници. От 147 лагерници, които се опитали да избягат, 105 са успели, а останалите 82 са загинали по време на бягството. След това и още едно успешно бягство през декември същата година, лагерът се превръща в истински лагер на смъртта.

На 12 февруари 1967 година, на 25-та годишнина от бягството на лагерниците, лагерът е превърнат в Мемориален музей „12 февруари“.

Адрес: Bulevar 12. februar

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Bulgaria – Serbia
IPA Cross-border Programme

Тел: +381 18 588 889

Отпътуване за град Монтана.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

3. Антропогенни туристически обекти

3.1. Културно-исторически и религиозни символи

Град Вършец

В района на Вършец са запазени множество уникални археологически паметници, носещи сведения за богата история, които не са проучени и популяризирани. Възникнал около минерални извори неговата история е свързана с балнеолечението. Най-старият запазен писмен документ за неговото съществуване датира от VI век във византийски хроники с името на крепостта МЕДЕКА /Медикус-лечебен/ единствено селище с такова наименование в Римската империя. Името явно е битувало и преди това, съдейки от предметите намерени от римския период I-III в. В м. "Калето", където все още съществуват руините на древната крепост са намерени медицински и фармацевтични инструменти и плоча за разтриване на лекарства. Предполага се, че този набор от инструменти е на военен лекар, тъй като в тези гарнизони са квартирували военни части, за да опазват важни пътища за Сердика, Бонония и т.н. Според д-р Басанович, по време на царуването на император Антоний Пий 11 Клавдиев легион през 155г. пр. Хр. е квартирувал в римският град Монтанезиум и е имал за главен лекар Аурелиус Артемо, който е имал безспорно за терапевтичен център "Медека". Друга интересна находка е варовиковата "АРА" с посветителен надпис на излекувал се римски гражданин с минералната вода на "Врещец", оттук и древното име на Вършец - в превод топла, вряла вода. При изкопни работи при строежа на баните и каптирането на изворите са намерени: останки от римски терми: тръби и малки шестоъгълни плочки-настилка на минерален басейн и др. предмети, оловна тръба с надпис на латински "Император - Цезар Нерва Траян Август, стара зидария и обгорели греди, които говорят за древните традиции на лечение с минерална вода на Вършец. Монетите хвърляни за здраве върху античната настилка се срещат само в Асклепионите / те са изображение на змии и храмове/ също показват, че тук е имало баня-лечебница към храм на Асклепий - бог на здравето, покровител на лечението и изцелителството, символ на подмладяващата жизнена сила. Още повече, че тук е намерена и скулпторна композиция на Телесфор - момчето бог, което е и символ на Вършец - града на здравето. То е тракийско божество. Намерените мортари /за стриване на билки и други експонати от този период IV-VIв. Говорят, че изворите са били обект на сакралните мистерии на Дионис и нимфите.

Град Берковица

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Град Берковица е известен с множеството културно-исторически и познавателни ресурси, сред които са Сградата на Етнографския музей - архитектурен паметник, Църквата "Рождество на Пресвета Богородица", Къщата-музей "Иван Вазов", Турската (римска) баня и др.

Най-старата църква в града е Храмът "Рождество на Пресвета Богородица". Църквата е съвременник на българското Възраждане, средище на мъжко и девическо училище, духовен извор на берковчани. Тя е преизградена през 1843 г. Иконостасът е изработен от самоковски дърворезбар. Иконите изписва Димитър Зограф. Те могат да се причислят към най-доброто създадено у нас през Възраждането. Камбанарията е изградена през 1897 г. Камбаните в нея са две, изработени през 1845 г. в град Будапеща и по-късно са подарени на църквата от дюлгерския еснаф.

Църквата „Свети Николай Чудотворец“ е изградена в 1871 година от майстор Георги Новаков Джонгар. Иконостасът е дело на Димитър Фандъков, а иконите на Константин Ангелов и Данаил от град Щип.

Турската (римска) баня. Архитектурно-строителен паметник на културата. Изградена е през 1665 г. върху част от основите на стените на римска къпалня. Строена е след завладяване на Берковския край от римляните.

Къщата-музей на Иван Вазов - архитектурно-строителен паметник на културата с национално значение. Строена е в началото на XIX в. През 1940 г. е обявена за народна старина, представлява българската възрожденска архитектурно-строителна традиция. Красивите резбовани тавани са дело на български майстори. През 1879- 1880 г. в нея е живял и творил народният поет Иван Вазов. Тук големият поет на България живее година и половина, тук черпи голям брой сюжети за своите произведения и обиква берковската природа. Служебните му задължения, свързани с ежедневните му контакти с хора, пътуванията до близките селища и честите излети сред природата са повод да напише стихотворенията „На Ком“, „Малини“, поемата „Грамада“, повестта „Митрофан и Дормидолски“.

Градска художествена галерия "Отец Паисий" се помещава в сградата на старото двукратно класно училище „Отец Паисий“, градено през 1872 г. днес е градска художествена галерия за възрожденска живопис и дърворезба. Намира се в двора на църквата „Св. Николай Чудотворец“. Фондът е започнал да се събира още от 1969 година, днес наброява 1 440 художествени произведения, обособени в раздели: живопис, графика, рисунка, карикатури, скулптури,

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

приложно изкуство, иконите са възрожденска живопис, работени IX – XX в. Във фонда на галерията се съхраняват творби на много известни художници от страната.

Град Монтана

Районът на Монтана традиционно остава встрани от историческите процеси протичащи на Балканския полуостров. Това се обуславя от различни природогеографски и исторически фактори. В епохата на античността в района на Монтана не са сформирани политически центрове на траките. Друга особеност е, че районът не попада в обхвата на гръцката колонизация. Едва през римската епоха /от II век пр. Хр. до IV век/ започват по-динамични процеси, свързани с изграждането на градски център с облика на днешния ареал на Монтана. Той се оформя предимно във връзка с близостта на римския лимес – границата на римската империя по р. Дунав в един период от няколко века. В Ранното средновековие районът е заселен от славянски групи. Поради историческите особености на региона Монтана разполага са с по-ограничено културно наследство в сравнение с други общини. Това обяснява защо музейната мрежа в тук е в известна степен по-малко развита отколкото в други региони. Това се дължи и на факта, че от Освобождението на България през 1878 досега тук се провеждат по-малко на брой и по-незначителни по обхват археологически проучвания. Към настоящия момент в Монтана функционира Исторически музей, Градската Художествена галерия. Интерес за посетителите представляват Паметникът на Васил Левски, Драматичен театър „Драгомир Асенов“, създаден през 1962 година и Регионалната библиотека „Гео Милев“.

Град Ниш

Град Ниш се намира в Нишката котловина близо до мястото, където р. Нишава се влива в р. Южна Морава на 43°19' северна ширина и 21°54' източна дължина. Центърът на града е със 194 м надморска височина (при паметника в центъра на града). Най-високата точка на територията на града е Соколов камен, връх на Сува планина (1.523м надморска височина), а най-ниската се намира надолу от устието на Нишава при местността Трупале (173м надморска височина). Районът на града обхваща площ от 596,71км² и в него влизат Ниш, Нишка баня и 68 крайградски квартали и села. Географски Ниш се намира на кръстопътя на най-важните балкански и европейски транспортни коридори. През Ниш минава магистралата, която върви от север, от Белград, по долината на Морава, разклонява се на юг по долината на Вардар към Солун и Атина и на изток по долините на Нишава и Марица към София и Истанбул, а оттам към Близкия Изток.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

В Ниш се отклоняват и пътища на северозапад (към Зайчар, Кладово и Тимишоара) и на югозапад (към Адриатическо море).

Всички тези пътища са били познати още от древността като пътища, по които са се придвижвали хора, стоки и войски. Това са били "Via Militaris" през периода на Римската империя и Византия и Цариградският път през Средновековието и по време на Османската империя, а днес това са основните европейски транспортни артерии на Балканите, които превръщат Ниш във важна кръстопътна точка между Европа, Мала Азия, Черноморския регион и Средиземноморието.

Ниш е:

- Третият по големина град в Сърбия след Белград и Нови Сад;
- Град, разположен на река Нишава;
- Културен, икономически, административен, бизнес и университетски център на Югоизточна Сърбия;
- Град разположен по трасето на Европейски транспортен КОРИДОР №10;
- Град, от дълбока древност познат като „врата между Изтока и Запада”, защото е пресечна точка на пътищата, които свързват Европа с Близкия Изток;

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

- Град с надморска височина 192 м и площ 600 км²;
- Град с над 250 000 жители;
- Университетски център. Нишкият университет има 13 факултета;
- Един от най-старите градове в Европа, за което свидетелстват многобройните исторически находки на територията на града (Бубан и Голяма хумска чука);
- Свързан със света чрез авиолиниите на Международното летище „Константин Велики“;
- Заобиколен от величествените планински масиви на Сува планина, Свърлишките планини и планината Селичевица
- Родният град на прочутия римски император Константин Велики, който през 313 година чрез обявяването на Миланския едикт признава християнството за официална религия в Римската империя;
- Град, в който през 2013 година се организират официалните тържества по отбелязването на 1700-годишнина от обявяването на Миланския едикт и признаването на християнството.

Раннохристиянски гробници

Християнската традиция в Ниш, която започва през IV век и продължава с признаването на християнството от император Константин, оставя в Ниш многобройни следи, така че днес откриваме следните останки от периода IV-VI век:

- Раннохристиянска базилика с мартириум в Ягодин мали (мартириумът и останките от църквата представляват специална култова сграда, в която са се съхранявали мощи и реликви от християнски мъченици);
- Раннохристиянска гробница с фрески на улица „Косовска девойка“ (една от малкото изрисувани гробници от този период; на стената на гробницата е изрисуван христовият монограм във венец от палмови листа, който се е превърнал в един от официалните символи на град Ниш);

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

- Раннохристиянска гробница с Христовия монограм на свода в Ягодин мали. Христовият монограм, изписан на свода на гробницата и днес, след толкова векове, изненадва със своята живост, свежест и качествена изработка.
- Раннохристиянска гробница в Нишка баня, до института «Радон».

Медиана

Археологическия обект Медиана се намира на стария римски път "Виа Милитарис", днешен Е-80 (Ниш-София). На площ от 40 хектара, колкото заема мястото, могат да се видят останки от хамбар, занаятчийски център, вили, минерални извори и вили с перистил, които са украсени с мозаечни подове. Повечето от мозайките са с геометрични и флорални дизайни, докато две мозайки са с фигурални мотиви на главата на Медуза и полу-легнала фигура на Бога на водата (вероятно Нептун). В сградата на музея, която се намира при самия обект, можете да видите някои от каменните скулптури, предмети които са били използвани за ежедневна употреба, както и останките на оловни тръби, чрез които от Нишка баня се е пренасяла топла, лечебна вода. Част от римските каменни скулптури - портрети на римските божества, бижута, монети и други полезни предмети намерени на Медиана може да видите също и в Археологическата зала в Народния музей на Ниш.

Мемориален парк „Бубан“

Мемориалният парк „Бубан“ (Барабан) се намира югозападно от центъра на града на залесения хълм, наречен Бубан. По време на Втората световна война това място е било едно от най-големите места за екзекуция на територията на Югославия. Първият разстрел е бил през 1942 година, когато са разстреляни 24 лагерници от лагера „Червеният кръст“. След февруарското бягство през 1942 година броят на разстреляните на хълма Бубанъ достига и до 100 души на ден. Само за два дена, 16 и 17 февруари 1942 година са разстреляни повече от 1400 лагерници. Броят на разстреляните не може да се определи с точност, защото телата първо са заравяни с булдозери, а през август 1944 година, опитвайки се да прикрият своите престъпления преди края на войната, немците са изкопавали и изгаряли костите (изгарянето е продължило 20 дена). Смята се, че тук са екзекутирани между 10 000 и 15 000 души. Мемориалният парк се състои от няколко части, които символично представят ужасите, които са се случвали на това място:

- Гора – символизира мястото, където партизаните са се борили за освобождение от фашистите.
- Пътека, по която се стига до паметника – символизира пътят на партизаните към свободата.
- Паметник, който се състои от:

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

- хоризонтален фриз од бял мрамор с релефни сцени, които представят страданията на поробения народ и окончателната победа на свободата. Тук са изписани и стиховете на Иван Вучкович от Ниш, които гласят: «От кръвта на комунистите и родолюбците се раждаха юмруците на бунта и предупреждението, юмруците на революцията, юмруците на свободата. Разстреляха ни, но не успяха да ни убият, нито да ни покорят. Ние стъпкахме мрака и проправихме път на слънцето».

- паметник във вид на три монументални юмука с различна височина, които символизират мъжете, жените и децата, разстреляни на това място. Този паметник е официално открит в деня на освобождението на Ниш 14 октомври 1963 година и е дело на хърватския скулптор Иван Саболич.

Крепости и укрепления

Нишката крепост

Нишката крепост, разположена на брега на река Нишава в центъра на града, е една от най-красивите и най-запазените постройки от турската военна архитектура в централния Балкан. От страна на Римляните през Византийците, Словените, Българите и Сърбите, разрушаване е и възстановявана няколко пъти, за да придобие окончателния си вид през 1723 година, когато е построена от Турците в края на владението им в региона. За изграждането са били наети над 40 каменоделци от Цариград и около 400 строители от Ниш и околностите. Тя е построена върху площ от над 22 хектара, със стени които са с дължина 2100 метра, високи 8 м, средна ширина 3 м. От външната страна крепостта е била заобиколена от ров, пълен с вода, като северната част е запазена и до днес.

Паметници на културата

Челе кула

Този уникален паметник в света е вследствие на голямата битка на Чегар. Когато Хуршид паша от Ниш е осъзнал, че въпреки че той спечели позиция на хълма Чегар, освен 3000 сърби в битката и експлозия са били убити и най-малко два пъти повече турци, наредил да се съберат главите на убитите сръбски войници на Чегар, да им се одере кожата и черепите им да се сложат в кулата. Този плашещ паметник е построен на пътя за Цариград като предупреждение за онези, които повдигат въстание срещу Османската империя. От средата на деветнадесети век съществува запис, че кулата е четириъгълна с височина от 4.5 м, широчина и дължина по 4 м и че на всяка от четирите страни на кулата има общо 56 реда, като във всеки ред има по 17 черепици, които

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

възлизат общо на 952 черепц. С течение на времето, по-голямата част от черепите са изчезнали или са повредени, тъй че днес в кулата са останали само 58 черепц.

Паметник на Чегар

Паметникът на Чегар е разположен на хълма Чегар, близо до Ниш, на мястото където се е състояла прочутата битка от сръбското въстание, издигнат е в памет на смелите войници и техният командир Стеван Синджелич, които починаха на това място. Първото обозначение на мястото, където се е намирал Стеван Синджелич и където се е състояла Чегарската битка, е под формата на малки пирамиди от гранит. Паметникът бе открит през 1878 година и представлява първият паметник построен в освободен Ниш. Днешния паметник във формата на кула, която символизира военно укрепление, е построен за 50-годишнината от освобождението на Ниш, а е открит през 1927 година.

Паметникът на император Константин

През 312 година, по време на битката при Милвийския мост в Рим (Ponte Milvio), на император Константин се явил 'христограм', изписан на небето с посланието: "In hoc signo vinces" („С този знак ще победиш!“).

Паметникът се намира до моста, като символ на преминаването на Константин Велики по моста. Статуята е устремена към небето, а колоните са прорязани във формата на Христовия монограм. Наблюдателят добива впечатлението, че христограмът е изписан на небето.

Паметник на освободителите

Паметникът на освободителите се намира в самия център на града, на площад „Крал Милан“ и обозначава периодите на освободителните борби срещу турците, българите и немците. Четири най-важни години от тези борби са изписани на паметника: 1874 и 1877 година за периода на борби за освобождение от Турците и 1915 и 1918 година, началото на окупацията и освобождението на града през Първата световна война. Паметникът е построен от черен мрамор и се състои от по-широка основа с четири релефа, бронзова скулптура и висок постамент, в чиято долна част са изобразени фигурални композиции на воюващи войници. На върха на паметника се намира конник – Вестител на свободата, в цял ръст, със знамето на свободата, на което са изписани „СССС“ (само съгласието спасява сърбина). Паметникът е открит на 28 юни 1937 година, на деня на 60-та годишнина от освобождението на Ниш от турците. Тази монументална скулптура, като едно от най-значимите произведения на съвременната югославска скулптура,

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

дело на известния загребски скулптор Антон Аугустинчич, от 1983 е под защитата на държавата.

Паметникът на крал Александър

Първият паметник на крал Александър, дело на белградския скулптор Раде Станкович, е издигнат през 1939 година, но още в първите години след установяването на комунистическата власт, през 1946 г. е премахнат и унищожен. За да поправят несправедливостта спрямо тази знаменита историческа личност, гражданите на Ниш през 2004 година издигат нов паметник на крал Александър. Паметникът е дело на белградския скулптор Зоран Иванович, висок е 11,5 м и тежи над 3 тона. Крал Александър I остава в историята с това, че през 1918 г. прокламира обединението на сърби, хървати и словенци в една държава. Убит је през 1934 година в Марсилия.

Паметникът на Стеван Сремац и Калча

Паметникът на писателя Стеван Сремац и неговия герой от романа «Ивкова слава» Калча се намира в началото на Казанджийското сокаче, някогашната прочута занаятчийска улица в Ниш. Известният сръбски писател Стеван Сремац е живял в този град от 1879 до 1892 година и е оставил важна следа в неговата култура. Бронзовата скулптура, която представя нишкия ловджия Калча с неговото вярно куче и писателя Стеван Сремац, е дело на академичния скулптор Иван Фелкер.

Музеи

Народен музей

Сградата е построена през 1894г. за нуждите на Нишка междуличностна помощ и която е основана през 1888г. Сградата е използвана за банка повече от седемдесет години до 31.12.1963г., когато след това в нея е настанен народният музей.

Къщата на семейство Стамболийски е започнал да строи турчина Ахмет Меметович, но след освобождението на Ниш от турците недовършената постройка е купена от нишкият търговец Тодор Станкович - Стамболия. Къщата е построена в балкански стил.

Концентрационен лагер „Червен кръст“

Концентрационният лагер „Червен кръст“ е един от малкото запазени фашистки лагери в Европа, който по автентичен начин и днес свидетелства за страданията на сръбското, ромското и еврейското население, на комунистите, на многобройните симпатизанти на

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

народноосвободителното движение и партизаните, които са били затворени в него по време на немската окупация на Сърбия от 1941 до 1944 година.

Лагерният комплекс е разположен на площ от 7 хектара и е ограден с висока стена и бодлива тел. Състои се от главна лагерна зграда, две помощни приземни згради, две кули, две наблюдателници, караулно помещение и чешма. В главната сграда са се намирали помещенията, в които са живели лагерниците, помещение за стражарите, където са се провеждали разпитите, медицински пункт, бръснарница и 10 единични килии (карцери). Единичните килии са без прозорци, с бетонен под и с отвор на покрива за осветление и вентилация. Една от тях даже не е имала вентилационен отвор.

Първоначално сградата е построена през 1930 година за нуждите на военната казарма „Червен кръст“, но още в началото на войната, през април 1941 година с бодлива тел е отделена от казармата и превърната в лагер. По време на Втората световна война през лагера са минали около 30 000 души, от които над 10 000 са разстреляни на близкия хълм Бубан.

Това, което отличава този лагер от останалите, е фактът, че на 12 февруари 1942 година е осъществено масово бягство на лагерници. От 147 лагерници, които се опитали да избягат, 105 са успели, а останалите 82 са загинали по време на бягството. След това и още едно успешно бягство през декември същата година, лагерът се превръща в истински лагер на смъртта.

Адрес: Bulevar 12. februar

Тел: +381 18 588 889

3.2. Традиции и занаяти

Традиционният поминък и техники за обработка на земята, съчетани с езически и християнски празници, са оформили изключително богатия фолклорен календар на страната. Освен националните празници и събори, той е изпъстрен с многобройни местни и регионални празненства, всяко със своята специфика и колорит, които на практика изпълват цялата година.

В България винаги е съществувало голямо разнообразие на традиционни народни художествени занаяти: дърворезба, грънчарство, текстил, медникарство и др., местни производства (например, свързани с местните строителни школи), които допринасят за регионалната идентичност на отделните територии. Задругата на майсторите на народни художествени занаяти има определено значение за тяхното съхраняване, но все още те не са се превърнали в истински специализирани туристически продукти с роля за местната и регионалната икономика.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Първи следи от човешко присъствие по тези земи датират от времето на неолита. Тук са живели тракийските племена “Мизи” и “Трибали”, които са изграждали кули и крепостни стени по високите части в планината. По-късно римляните (II-IV в.) са използвали изградените съоръжения, поддържали ги и строели нови. Славяните, които дошли по-късно на тези земи, продължили да живеят в съществуващите селища, да ги доразвиват и дострояват. Коренното население в този район принадлежи към етнографската група “турлаци”. В момента то наброява около 20 000 жители и е силно засегнато от неблагоприятните демографските процеси в региона. Турлаците живеят от двете страни на Западна Стара Планина, на териториите на България и Сърбия. Това са общности живели в перифериите на Римската, на Византийската, а в последствие и на Турската империи, което е изиграло и своята положителна роля в опазването на тяхната етническа идентичност. Едно от предположенията за произхода на името “турлак” е латинската дума “турес”, която в превод означава кула на крепост. Другото предположение е свързано с основния поминък на това население – животновъдството. ”Турла”, ”търло” или ”търляне” са заграждения на открито с кръгла форма, където се затварят овците, когато са на паша в планината. Езикът на турлаците принадлежи към диалектите в България и представлява старинна форма на южнославянския диалект със запазени до днес падежни форми. Характерен белег на облеклото е белодрешковото мъжко облекло – бели бренивници, късо дорамче, везана риза, черен калпак и цървули. Жените носели черни сукмани с богато орнаментирани пазви, кенарени ризи и престилки. Колкото по-богато орнаментирана е пазвата на сукмана, толкова по-висок е обществения статус на притежателката му. Заедно със сукмана в някои села се е носила и двупрестилчената носия. Къщите на Турлаците са близо една до друга, с тесни улички, почти без дворове. Животът в планината и историческите превратности са оформили обликът на селищата в този край – изградени високо в планината от камък, с големи чардаци, наречени отводи и със задължителното огнище в къщата. Основни поминъци на турлаците са скотоводството, земеделието и занаятчийството. С животновъдството са свързани много интересни форми на колективен живот и работа, които водят началото си от дълбока древност до днес. Бачията представлява неформално съдружие между собствениците на овци. И днес в Чипровци и околните села през лятото овците се изкарват в планината като се пасат и обслужват общо. Най-натовареният сезон за работа е лятото, а най-сериозната работа е сенокосът. В него обикновено е ангажирано цялото семейство. Подготовката за сенокосенето започва през пролетта – почистване на ливадата от храсти, папрати, плевели, затревяване със събрани семена от миналогодишното

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

сено. Ливадата е богатство за турлака и той се грижи за него всеотдайно. Брането на билки и диворастващи плодове са дългогодишна традиция тук. Местните хора берат плодовете на планината за лична консумация, а в последните години и за продажба. Във фолклора на турлаците е застъпено използването на растенията за лечебни цели.

Населението в района на **град Вършец** е съхранило самобитния си фолклор, запазени са множество традиции, обичаи, песни и легенди, които се интерпретират от съществуващите танцови състави и самодейни фолклорни групи, спечелили множество международни награди. Провеждат се и традиционни културни празници: «Лазаровден» – празник на нивите, пасищата и горите – ежегодно през м.април; “Цветница” – празник на цветята, природата, красотата и здравето – ежегодно през м.април; “Св. Георги-Победоносец” - храмов празник и събор на града – ежегодно през м.май; Фестивал на спомените с международно участие – ежегодно през м.май; Традиционен пленер на изкуствата – ежегодно през м.юли; Празник на курорта, минералната вода и балкана – ежегодно през м.август; Преглед на художествената самодейност – ежегодно през м.ноември; Коледни празници – ежегодно през м.ноември; Трифон Зарезан – празник на плодородието и виното – ежегодно през м.февруари.

Официален празник на Берковица: Рождество на Пресвета Богородица - 8 септември. Редовни събития в града са "Лачени обувки" (фестивал на детската песен и изкуства) и BERKSTOCK (рок-фест с участието на много състави от страната и чужбина, който за съжаление тази година, а може би и за напред, не се проведе), също така фолклорният фестивал "Ашиklar пее и танцува". Празникът на Берковския балкан — в края на лятото, и след него празникът на "дивите малини", провеждани на хижа "Ком" в две последователни недели. екове и хилядолетия се изнизват и оставят свой отпечатък. Край реките се мяркат първобитни хора и изчезват във времето. Остават до наши дни само зарити в земята каменни чукове и мотики, глинени тежести, керамика, върхове на копия, с които си служили при лов и отбрана или обработвали земята. По средата на първото хилядолетие пр.н.е тук отсяда тракийско племе “трибали“. Те обработват метали, строят крепости, плавят злато, стрели, ножове. В края на старата ера тук се установява властта на Римската империя. Романизира се местното тракийско население, но запазва своите обичаи, вярвания, традиции, наименования на местности и реки. Варварски нашествия през IV век заплашват Рим. Империята гради крепости. В берковските земи се заселват славяните, после и прабългарите. Стъпили на върха на Калето, вгледайте се в каменните градежи. Външна крепостна стена, вътрешна крепостна стена, триъгълна кула, жилищни помещения, раннохристиянски

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

базилики. Късноантичната крепост е седалище на епархия в християнска Византия. Затова в една от двете трикорабни базилики има синтрон за духовниците и трон за епископа. Открити са архитектурни детайли – колони, капители. Събрани са различни материали – керамика, тухли, оръдия на труда, оръжия, монети. От времето на Втората българска държава датира ново строителство върху старите градежи в западния сектор и в най-високата част – самостоятелно фортификационно съоръжение. Годината е 1396. Берковица и Берковския край са завладени от османските нашественици. Завоевателите подлагат селищата и населението на грабежи и изстребления. Цветущите земи запустяват. През 1491 г. Берковица е обявена за вилает (окр. Град), а в 1565 г. За кааза (околия). Развиват се занаяти, идват търговци – чужденци. Пазарна глъчка залива градчето. От сутрин до вечер из берковската чаршия се чуват гласове на абаджии, сарачи, кожари, грънчари, бъкърджии, налбанти и др. Все по това време се въртят грънчарските колела. Приведените над тях мъже превръщат глината в чудни стомни, паници, гърнета. Градът цъфти през епохата на Възраждането: 312 на брой работилници и дюкяни дават колорит на берковската чаршия.

Редица обществени сгради – фурна, поща, аптека, бани, джамии, християнски храмове, училища, църкви характеризират стопанската мощ на Берковица. Многобройни въстания и буни от 1836, 1837, 1837 г. В историята на България говорят за патриотизъм и нетърпимост на берковския край. В мразовитата утрин на 19.XII.1877 г. Берковица осъбва свободна. След Освобождението градът постепенно загубва своето административно и стопанско значение. От околията се откъсват много селища. Редица занаяти замират. Населението се препитава от земеделие, кираджилък и грънчарство. През 90-те години на XIX в. Започва експлоатацията на горите за добив на дървен материал – откриват се няколко дъскорезници. Въпреки това, градът продължава ад запада. За седемдесет години се построява гимназията, столарското училище, начално училище, две банки, няколко обществени сгради.

По-известни събития и прояви за региона на **град Ниш** са: Нишки музикален фестивал “Нишвил” – джаз фестивал; Фестивал на нови градски песни и романси; “Майска песен” – предназначен за детски песни; Международен етно-фестивал и др. Празникът на град Ниш – от 2002 година в Ниш се празнува 3 юни като празник на града. В продължение на няколко дни се отбелязва с религиозни, музикални и спортни събития рождения ден на най-известния човек, роден в Ниш – цар Константин и неговата майка царица Елена. Панаирът на книгата – специално място в културния календар заема Панаирът на книгата. Книжната колония в Сичево е една

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

покана за обмяна на мисли, чувства и създаване на приятелства. От богатото дело на Надежда Петровиќ, авангардна художничка, велик национален борец и основателка на Хоро на сръбските сестри, Нишкият културен живот е богата ценност, която е оставила артистичната колония “Сичево”. Това е най-старата живописна колония на Балканите, основана през 1905 година и възстановена през 1964г.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Съвременната международна туристическа индустрия се развива в сложна политическа, икономическа и засилваща се конкурентна среда. По данни на Световната организация по туризъм, независимо от някои кризисни явления, международните туристически пътувания и приходите от туризма отбелязват ежегоден положителен ръст.

Посоченото значение на туризма за световната икономика неизменно се проектира и в значимостта на туристическата индустрия и за българската икономика. Изложените констатации с пълна сила са валидни и за българските условия, защото българската икономика е част от световната.

Позитивният външен образ на България се нуждае от убедителното представяне на културно-историческото ѝ наследство, тъй като съвременните глобализационни процеси формират единно културно пространство в небивали мащаби и страната ни трябва да намери своето достойно място в него. Този образ има не само чисто емоционални и културни измерения, но съдържа и определен икономически смисъл.

По-широкото популяризиране на българското културно-историческо наследство може да се осъществява чрез по-тясно сближаване и взаимноизгодно трансгранично сътрудничество с другите балкански държави в сферата на туризма.

Присъствието на културното наследство и туризма значително се засили в рамките на програмите, финансирани от Структурните фондове на ЕС. Проекти с преобладаващо културен и туристически характер спомагат за създаване на нови работни места и са интегрирани в регионалните и местните стратегии за развитие. Ясно е, че в културния туризъм трябва да се инвестират човешки и финансови ресурси, както и да се потърсят възможности за институционална подкрепа и устойчивост на пазара. Това е пътят да се помогне и на културния живот да стане инструмент за идентичност и интегриране на обществото и едновременно с това да предлага рентабилна дейност, било то публична или частна.

Културният туризъм е изкуство, докосване до душевността, събуждане на интерес и отношение към притчите на историята, обвеяна от загадки и пълна с отрезвяващи истини. Затова е необходима подготовка. В тази подготовка първо място заема науката. Културният туризъм е система и всяко липсващо в нея звено осъжда на неуспех начинанието. В тази система влизат и комплексното мислене, и начинът на представяне и качествата на участниците в този процес.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

Библиография

1. Апостолов, Н., Туристически ресурси, УИ - Икономически университет – Варна, 2003г.
2. Алексиева, С., Връзки с обществеността на културния туризъм, изд. „ПР – Туризъм Консулт”, София, 2004г.
3. Ландри, Чарлз. **Културната политика в България** (*Доклад на европейски експертен екип*). Враца, Министерство на културата, 1997.
4. Мънди, Саймън. **Политиката в сферата на културата** (*Кратък справочник*). София, Информационен център на Съвета на Европа, 199? (*датата не е упомената*).
5. Марков, Емил и Иван Кабаков. **Правни възможности за финансиране на културата** (*Юридически доклад по проект “Технологичен парк Култура” по програмата “Политики за култура*). София, 2001, <[http://www.tpc.cult.bg/doc/TPK1 Pravni wyzmoznosti.rtf](http://www.tpc.cult.bg/doc/TPK1_Pравни_wyzmoznosti.rtf)>
6. **Културата на града и културата на селото – реалности, проблеми, перспективи** (*Наблюдения и анализ на културната политика във Варненска област*) - В: Гражданска култура, бр. 9/10, 2003, <http://cityandculture.ida.bg/bulletin/bulletin_910.doc>
7. Знеполски, Ивайло и др. **Културна политика и законодателство** (*Правила за гражданско участие в законодателния процес*). София, Сорос център за културни политики, 2003.
8. Върбанова, Лидия. **Управление на изкуствата**. София, Университетско издателство “Стопанство”, 1997.
9. Георгиев, Ас., Маркова-Георгиева, Р., Ролята на културно-историческото наследство за повишаване атрактивността и ефективността на активния международен туризъм в България, - Известия на Българското географско дружество, Том XXVIII, 1990г.
10. Костов, Е., Културният туризъм, УИ „Стопанство”, при УНСС, София 2001г.
11. Костов, Е., Развитие на културния туризъм, - В: Кръстопът. Културна политика: Посока на промяна, изд. Институт по културознание, София 1999г.
12. Попова, Н., Управление на продукта на културния туризъм в градска среда (по примера на гр. София), - В: Годишник на СУ „Св. Климент Охридски” Геолого-географски факултет, книга 2 – География, Том 94, 2002г., София 2002г.

European Union

Discover the unknown part of the Balkans

13. Попова, Н., ст. „Културно историческо наследство като туристически продукт (по примера на музеите в централната градска част на София)”, по Доклади от научна конференция Китен, София, 2002г.
14. Райън, К., Възстановителен туризъм, изд. „Отворено общество”, София, 1996г.
15. Станкова, М., Форми на алтернативен туризъм. Културен туризъм, София, 2003г.
16. Стратегически план за развитието на културния туризъм в България, 2009 г.
17. Стратегия за устойчиво развитие на туризма в област Видин 2009 – 2013
18. Стоичкова, Т., Културен туризъм – между миналото и настоящето. Проблеми на културния туризъм на България, - В: Кръстопът, Културна политика: Посоки на промяната, изд. Институт по културознание, София 1999г.
19. Тишков, Х., Лозанов, Е., и др., Туристически ресурси в България, изд. „Сиела”, София 2001г.
20. Тагаринска, В., Културно–историческите обекти в Средно-старопланинския курортно-туристически район – фактори за развитието на туризма. – Известия на Българското географско дружество, Том XXVIII, 1990г.
21. Томова, Биляна. **Изкуство и пазар**. София, Издателство “Образование” ООД, 2003
22. Томова, Биляна. **Финансиране на изкуствата/културата в България – между държавата и пазара** (*Икономически доклад по проект “Технологичен парк Култура” по програмата “Политики за култура”*). София, 2001
<http://www.tpc.cult.bg/doc/ТПК1_Finansirane_na_izkustvata.doc>
23. Хаджиниколов, Х., Културния туризъм – допълнителен валутен източник за икономиката на България, сп. „Алтернативи”, бр. 7-8, изд. На УНСС, София 2001г.
24. www.visitnis.com

Тази публикация е направена с подкрепата на Европейския съюз, чрез Програмата за трансгранично сътрудничество ССИ No 2007СВ16ІРО006. Съдържанието на публикацията е отговорност единствено на „**Агенция за регионално развитие и Бизнес център 2000**” и по никакъв начин не трябва да се възприема като израз на становището на Европейския съюз или на Управляващия орган на Програмата.